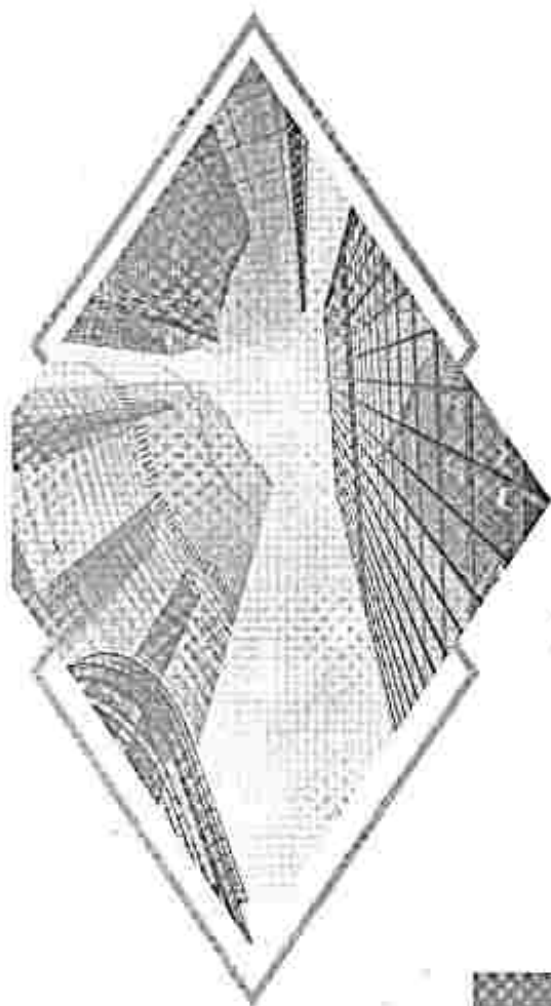
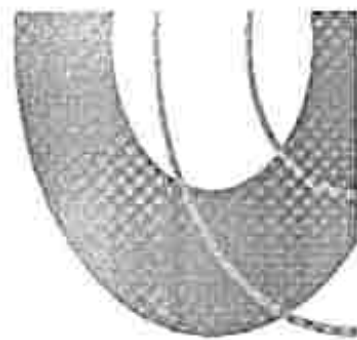

**YANGI O'ZBEKISTONDA
BOSHLANG'ICH TA'LIMNING
ZAMONAVIY TENDENSIYALARI:
XALQARO TAJRIBA, INNOVATSIYA
VA TRANSFORMATSIYA**

respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi

**QASHQADARYO VILOYATI
PEDAGOGIK MAHORAT MARKAZI**

Qarshi-2025

1

*Yangi o'zbekistonda boshlang'ich ta'limning zamonaviy
tendensiyalari: xalqaro tajriba, innovatsiya va transformatsiya*

<i>Raximqulova Maxbuba Baxronovna</i>		Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida innovatsion inklyuziv ta'limni tashkil etish masalalari	230
<i>Qobiljonov Qosimjon Qobiljonovich</i>	<i>Qosimjon</i>		235
<i>Baxtiyorov Bekzodjon Ixtiyorovich</i>		Jismoniy tarbiyani rivojlantirishga yo'naltirilgan o'quv jarayonini loyihalash	
<i>Qobiljonov Qosimjon Qobiljonov</i>	<i>Qosimjon</i>		237
<i>Ibodulloyeva Dinara Ilhomovna</i>		Yosh gimnastikachilarni sportga yo'naltirish asoslari	
<i>D.Usmonova</i>		Ijtimoiy pedagogika rivojlanishining madaniy-tarixiy asoslari	240
<i>D.Usmonova</i>		Ijtimoiy pedagogika shaxs, tarbiyaning obyekti sifatida	242
<i>Muhammadiyeva Munzura Maratovna</i>		Mas'uliyat, shaxsiy erkinlik va ijtimoiy javobgarlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik va integratsiyasi	244
<i>Berdiyeva Gulobod Shonazarovna</i>	<i>Gulobod</i>	Bo'lajak o'qituvchilar ijtimoiy faolligini rivojlantirishda umuminsoniy qadriyatlarning roli	247
<i>Maqsuda Norboshava</i>		Maktabgacha yoshdagi bolaning ijtimoiy rivojlanishiga psixologik yondashuvning ahamiyati	249
<i>Kuychiyeva Mo'jizaxon Abdumamrobavna</i>	<i>Mo'jizaxon</i>	Ta'lim sifatini oshirishda bo'lajak o'qituvchilarning kompetensiyalarini shakllantirish	250
<i>Yarmanova Yulduz Buriyevna</i>		Jamoaviy munosabatlarda liderlik sifatlarini shakllantirishning nazariy asoslari	253
<i>Zariyeva Muslima Qurbatovna</i>	<i>Muslima</i>	Zamonaviy o'quv jarayonida o'yin texnologiyalaridan foydalanishning psixologik va pedagogik asoslari	256
<i>B.X. Jorfiyev</i>		Bosh miya falaji bo'lgan bolalarga umumiy ta'lim berishning dolzarb masalalari	258
<i>Rayimova Dilfuza Abdlnabiyeвна Eshonqulov Qodir Paripnqulovich</i>	<i>Dilfuza Qodir</i>	O'quvchilarda ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirishning mazmuni	259
<i>Rahmonova Barnoxon Odilovna</i>	<i>Barnoxon</i>	Ijtimoiy tarmoqlarda muloqotlar va haqiqiy voqeelik, ularning gender xususiyatlari	263
<i>S.Irisova</i>		MTTda integratsiyalashgan ta'lim jarayonini tashkil etish	266
<i>S.Irisova</i>		Maktabgacha yoshdagi bolalarda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim asosida tayanch kompetensiyalarni shakllantirish	268

yaratilmoqda. Bu borada «Bolaning kelgusida o'zini o'zi muvaffaqiyatli namoyon qilishi uchun asos sifatida ijtimoiy-emosional ko'nikmalarni rivojlantirish, maktabgacha yoshdagi bolalarni erta rivojlantirish sohasiga oid ilmiy tadqiqotlar olib borish» [1: 1-b.] muhim vazifa sifatida belgilandi.

Bolaning psixik jihatdan o'sishiga o'zlikni anglash, o'zini-o'zi baholash va o'zaro munosabatlar xususiyatlari muhim hisoblanadi. Bu eng avvalo inson shaxsining psixologik asoslarini shakllantiruvchi, uning emosional-hissiy, intellektual, ijtimoiy-psixologik rivojlanishiga zamin yaratuvchi ontogenezning dastlabki bosqichlariga taalluqlidir. Bunda oiladagi munosabatlar, xususan ota-ona va farzand o'rtasidagi munosabatning mohiyati, o'zaro shaxslararo muloqot katta rol o'ynaydi. [5: 6-b.]

Odam bolasining shaxs bo'lishi uchun psixik jihatdan rivojlanishi, o'zini yaxlit inson sifatida his etishi, o'z xususiyatlari va sifatleri bilan boshqalardan farq qilmog'i kerak. Ya'ni, odamning ijtimoiy mavjudot sifatida shaxsga aylanishi uchun ijtimoiy muhit sharoitlari va tarbiya kerak bo'ladi. Ana shular ta'sirida odam inson sifatida rivojlanib boradi va shaxsga aylanadi. Rivojlanish shaxsning fiziologik va intellektual o'sishida namoyon bo'ladigan miqdor va sifat o'zgarishlar mohiyatini ifoda etuvchi murakkab jarayondir. Rivojlanish mohiyatan oddiydan-murakkabga, quyidan-yuqoriga, eski sifatlardan yangi holatlarga o'tish, yangilanish, yangining paydo bo'lishi, eskining yo'qolib borishi, miqdor o'zgarishining sifat o'zgarishiga o'tishini ifodalaydi. Rivojlanish jarayonida bola faoliyatning har xil turlariga jalb qilinadi (o'yin, mehnat, o'quv, sport va b) va muloqotga kiradi (ota-ona, tengdoshlar, begona kishilar va boshqalar bilan). Bunda u o'ziga xos bo'lgan faollikni namoyon etadi. Bu muayyan bir ijtimoiy tajribani egallashga yordam beradi. Bola rivojlanishining har bir davri uchun faoliyat turlaridan biri asosiy, yetakchisi bo'ladi. Bir tur boshqasi bilan almashtiriladi, binoq har bir faoliyatning yangi turi oldingisining ichida yuzuga keladi. Shunday qilib, rivojlanish jarayonida bola sosiumda ijtimoiy moslashuvni o'z ichiga oladigan uning sotsializatsiyasi, ijtimoiylashuvi amalga oshirilishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. 2020 yil 23 sentyabr O'RQ -637 son.
2. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish Konsepsiyasi.Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. 10.05.2019 y., 07/19/4312/3106-son; 09.10.2020 y., 07/20/4857/1357-son.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 29 apreldagi "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontseptsionini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5712-son farmoni.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning O'qituvchi va murabbiylar kuniga bag'ishlangan tantanali marosimdagi nutqi /<http://uza.uz/> 30.09.2020
5. Norbosheva M.O. Maktabgacha yoshdagi bolaning muloqot sub'yekti sifatida ijtimoiy-psixologik xususiyatlari.Diss.TDPU nashriyoti-2022-130 b
6. Norbosheva M.A. Ijtimoiy va pedagogik psixologiya: [O'quv qo'llanma]. Toshkent: "Ilm ziyo zakovat", 2023-186 b

TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA BO'LAJAK O'QIRUVCHILARNING KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH

Kuychiyeva Mo'jizaxon Abdumannobovna-Andijon viloyati pedagogik mahorat markazi Aniq va tabiiy fanlar metodikasi kafedrasini mudiri, p.f.f.d (PhD), dotsent
Gmail:mujizaxonkuychiyeva88@gmail.com
E-mail: kuychiyeva88@andijon.uz

Annotatsiya: Zamonaviy jamiyat ta'lim tizimi oldiga yuqori malakali, intiluvchan, raqobatchilik, tashabbuskor, ma'naviy va jismoniy sog'lom shaxslarni tashviqlab berish talabini qo'yimoqda. Tadqiqot natijasida bo'lajak biologiya o'qituvchisining kompetentligi shaxsiy va kasbiy zaruriy sifatlar asosida biologik ta'limni tashkil etishga doir vazifalarni hal etishda faoliyat sohasiga doir bilim, ko'nikma va malakalardan foydalanish qobiliyati va tayyorgarligini o'zida aks ettiradi.

Kalit so'zlar: Kompetensiya, kognitiv va motivatsion komponent, tayanch kompetentlik, fanlararo kompetentlik,umunkasbiy, biologiya sohasiga oid kompetentlik.

Аннотация: Современное общество требует от системы образования воспитания высококвалифицированных, амбициозных, конкурентоспособных, предприимчивых, духовно и физически здоровых людей. В результате исследования компетентность будущего учителя биологии отражает способность и готовность использовать знания, умения и навыки сферы деятельности при решении задач, связанных с организацией биологического образования, на основе личностных и профессионально-необходимых качеств.

Ключевые слова: Компетенция, когнитивно-мотивационный компонент, базовая компетентность, междисциплинарная компетентность, общепрофессиональная компетентность, в области биологии.

Annotation: Modern society requires the education system to educate highly qualified, aspiring, competitive, enterprising, spiritually and physically healthy individuals. As a result of the research, the competence of the future biology teacher reflects the ability and readiness to use the knowledge, skills and qualifications of the field of activity in solving tasks related to the organization of biological education based on personal and professional necessary qualities.

Key words: Competence, cognitive and motivational component, basic competence, interdisciplinary competence, general professional, competence in the field of biology.

Kirish

O'zbekistonda ta'lim tizimini o'sib kelayotgan yosh avlod ta'lim-tarbiyasining milliy g'oyalari, talablari asosida tashkil etish, uni jamiyat taraqqiyoti istiqbollari va jahon andozalariga javob bera oladigan darajada bo'lishini ta'minlash bugungi kunning dolzarb masalasidir.

Ta'lim-tarbiya tizimini tubdan isloh qilish, uni o'tmish qoldiqlaridan tozalash va rivojlangan demokratik davlatlar darajasiga ko'tarish, jamiyat ravnaqi uchun yuksak ma'naviy va axloqiy talablarga javob beruvchi yuqori malakali kadrlar tayyorlash ta'lim tizimi xodimlarining umumiy vazifasidir.

Shaxsni har tomonlama rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim-tarbiya tizimini nazariy-metodologik jihatdan qurollantirish – bugungi kunda pedagogika fanining bosh maqsadi sifatida belgilangan.

Muvaffaqiyatli ishlash uchun har bir o'qituvchi yuqori pedagogik mahorat va keng dunyoqarashga ega bo'lishi kerak. Shundagina oz mehnat sarf qilib, katta natijaga erishadi, ijodkorlik uning hamisha hamkori bo'ladi. Pedagogik ishga qobiliyatli, iste'dodli kishidagina pedagogik mahorat egasi bo'lishi mumkin. Pedagogik faoliyatning samarali bo'lishi uchun o'qituvchi o'z fanini chuqur bilishi, unga turdosh fanlar haqida ham tushunchaga ega bo'lishi, o'quv materialini o'quvchilarga tushunarli qilib bayon eta olishi, o'quvchilarda mustaqil ravishda faol fikrlashga qiziqish uyg'otishi, o'quvchilarning bilim, kamolot darajasi va ruhiyatini hisobga olishi, ularning nimani bilishlari va hali nimani bilmasliklarini tasavvur eta olishi lozim.

Adabiyotlar tahlili

Uzluksiz ta'lim tizimida o'quvchilarning kompetentligini takomillashtirishning ma'naviy-axloqiy, ekologik, valeologik asoslari, tarixiy tafakkur bilan aloqadorligi B.Adizov, Sh.Mardonov, U.Mahkamov, O.Musurmonova, S.Nishonova, D.Ro'zieva, R.Safarova, B.Xodjaev, F.Yuzlikaev, Sh.Shodmonova, Sh.Sharipov, D.Sharipova, N.Egamberdieva, M.Quronovlar tomonidan tadqiq etilgan. Ta'lim oluvchilarda badiiy-estetik kompetentlikni takomillashtirishning psixologik va akmeologik xususiyatlari E.Goziev, M.Dayletshin, A.Derkach, A.Leontev, D.Muxamedova, S.Safaevalar tomonidan o'rganilgan.

Badiiy-estetik ta'limning ijtimoiy, falsafiy jihatlarini B.Ziyomuhamedov, S.Mamashokirov, Yu.Sh.Shodimetovlar; ekologiya va atrof-muhit muhofazasi masalalari N.Isakulova, Yu.Maxmudov, Sh.Otaboev, A.S.To'xtaevlarning tadqiqotlarida o'z aksini topgan.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot jarayonida pedagogik kuzatuv, qiyosiy tahlil, tajriba-sinov, pedagogik konsilium, modellash, so'rovnoma, test, matematik-statistik tahlil kabi tadqiqot va tahlil usullaridan foydalanilgan.

Tahlillar va natijalar

Kompetensiyani turlarini tasnif etishga doir xilma-xil yondashuvlar mavjud. Jumladan, J.Tolipovning ta'kidlashicha, kompetensiya – biologiya fani bo'yicha talabalarning egallagan nazariy

bilim, amaliy ko'nikma va malakalarini kundalik hayotida duch keladigan amaliy va nazariy masalalarni echishda foydalanib, amaliyotda qo'llay olishidir [4].

N.A.Muslimov va M.B.Urazovalar kasbiy ta'lim nuqtai nazaridan kompetensiyalarni quyidagi turlarga ajratadi:

maxsus kompetensiya – etarli yuqori darajada o'z kasbiy faoliyatini egallash, keyingi kasbiy rivojlanishini loyihalashtira olish;

ijtimoiy kompetensiya – birgalikdagi kasbiy faoliyat, hamkorlikni egallash, o'z mehnati natijalariga ijtimoiy javobgarlik;

shaxsiy kompetensiya – shaxsiy mustaqil aks etish va mustaqil rivojlanish usullari, shaxsning kasbiy deformatsiyalarga qarshi turish vositalarini egallashi;

individual kompetensiya – kasb doirasida individuallikni mustaqil qo'llash va rivojlantirish usullarini egallash, kasbiy-shaxsiy o'sish, mustaqil tashkil qilish va mustaqil rehabilitatsiya qilishga tayyorlik;

asosiy kompetensiyalar – moslashish va mahsuldor faoliyat uchun zarur bo'lgan shaxsning madaniyatlararo va sohalararo bilim, qobiliyat va ko'nikmalari [3].

O.Hayitov va N.Umarovalar klaster yondashuvi asosida kompetensiyalarni quyidagicha guruhlashni taklif etishadi:

axborotlar bilan ishlashga doir kompetensiyalar: axborotlarni to'plash va tahlil etish, qarorlar qabul qilish; axborotlarni qayta o'zgartirish;

muvaffaqiyatga erishishga doir kompetensiyalar: rejalashtirish, faoliyatni tashkillashtirish, natijalarni tahlillash;

insonlar bilan ishlashga doir kompetensiyalar: munosabatlarni boshqarish, komandada ishlash, atrofdagilarga ta'sir ko'rsatish;

o'z-o'zini takomillashtirishga doir kompetensiyalar: o'z-o'zini tekshirish, kasbiy o'sish, innovatsion mobillik [4].

ijtimoiy kompetensiya: voqelikning ijtimoiy ahamiyatini anglash, javobgarlikni o'z zimmasiga olish qobiliyati, shaxsiy qiziqishlarning jamiyat ehtiyojlari bilan bog'liqligining namoyon bo'lishi [4].

B.X.Xodjaev tomonidan esa, "umumta'limiy kompetensiya" tushunchasi iste'molga kiritilgan bo'lib, olim umumta'lim fanlarini o'qitishga doir sakkizta tayanch kompetensiyani aniqlashtirgan: motivatsion-kognitiv; informatsion; kommunikativ; g'oyaviy-mafkuraviy; fuqarolikka doir; ma'naviy-axloqiy; aksiologik, akmeologik, estetik [4].

Mazkur umumta'limiy kompetensiyalar biologiya ta'limi uchun ham xos bo'lib, sakkizinchi tayanch kompetensiyani badiiy-estetik kompetensiya sifatida tadqiq etish g'oyat muhim degan xulosaga kelindi.

Kompetensiyalarni tasnif etishga doir bunday xilma-xillik kasbiy tayyorgarlik nuqtai nazaridan masalaning mohiyatini chuqurroq tadqiq etishni taqozo etdi. Aynan kasbiy faoliyat nuqtai nazaridan J.Tolipova, A.Verbitskiy va O.Larionovalar tomonidan ilgari surilgan kompetensiyalarni tasnif etishda ob'ektiv va sub'ektiv shart-sharoitlarni hisobga olish lozim, degan fikrga tayanish lozim deganda xulosaga kelindi: ob'ektiv shart-sharoitlar bilan bog'liqlikda kompetensiyalarni bo'lajak biologiya o'qituvchisining ta'limga oid qonunchilik normalarida ifodalangan huquq va burchlari, mas'uliyati sifatida; sub'ektiv shart-sharoitlar bilan bog'liqlikda dunyoga, o'z-o'ziga, boshqa kishilarga nisbatan ma'suliyati, kasbiy motivlari, kasbiy sifatlari, psixofiziologik o'ziga xosliklari turzida tushunish maqsadga muvofiq [5].

Kompetent yondashuv ta'lim oluvchidan alohida-alohida bilim va ko'nikmalarni o'zlashtirishni emas, balki ularni yaxlitlikda egallashni talab etadi. Mazkur talab bilan bog'liqlikda o'z navbatida o'qitish metodlarini tanlash tizimi ham o'zgarishga uchraydi. O'qitish metodlarini tanlash va amaliyotda qo'llash esa, ta'lim jarayonida qo'yiladigan talablarga muvofiq keladigan kompetensiya va funksiyalarni takomillashtirishni talab etadi [3].

Olimning fikridan kelib chiqqan holda va tadqiqot natijalari asosida kompetensiyalar nafaqat o'z ichiga bilim, ko'nikma va malakalarni, shuningdek, bo'lajak biologiya o'qituvchisining kasbiy faoliyati bilan bog'liq zaruriy vaziyatlar, qadriyatli-motivatsion komponentlar, qobiliyatlarni ham qaram oladi, degan xulosaga kelindi.

Xulosa

Tadqiqot jarayonida bo'lajak biologiya o'qituvchilarida kompetentlikni rivojlantirishga doir tadqiqot ishlari va amaliy faoliyatni tahlil etish asosida bo'lajak biologiya o'qituvchining kasbiy kompetentligini rivojlantirish tizimini yaratish shart-sharoitlarini takomillashtirishda zamonaviy yondashuv va maxsus tamoyillarga tayanish; mazkur tizim ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadni o'zida aks ettirishi; bo'lajak biologiya o'qituvchilarida muhim kasbiy sifat – innovatsion fikrlash va badiiy-estetik kompetentlikni tarkib toptirishga alohida e'tibor qaratish zarur, degan xulosaga kelindi.

FOYDANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Shaxmurova G., Raxmatov U., Xo'janazarov O., Tog'ayeva G. "Biologiya fanini o'qitish metodikasi" moduli bo'yicha o'quv-uslubiy majmua. Toshkent davlat pedagogika universiteti huzuridagi xalq ta'lim xodimlarini kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish xududiy markazi, Toshkent, 2017.
2. Mutalipova M., Imomov M. Ta'limda ilg'or xorijiy tajribalar moduli bo'yicha o'quv-uslubiy majmua. T.: TDPU, 2017
3. Muslimov N.A., Usmonboyeva M.H., Sayfurov D.M., To'rayev A.B. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari – Toshkent, 2015
4. Alyaminov X. O'quvchilarga badiiy-estetik ta'lim berishda o'lkashunoslik materiallaridan foydalanish: Ped.fan.nom.diss....avtor ef. – Toshkent: TDPU, 2007. -23 b.
5. Mardonov SH.Q., Rabbimova F.T. Bo'lajak biologiya o'qituvchilarini o'quvchilarga tabiatni idrok qilishga o'rnatishga tayyorlash. O'zMU xabarlar, № 3/2. –Toshkent, 2015, 83-86 b.

JAMOAVIY MUNOSABATLARDA LIDERLIK SIFATLARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI.

Yarmanova Yulduz Buriyevna

Qarshi davlat universiteti

Boshlang'ich ta'lim kafedrası dotsenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada liderlik tushunchasining mazmuni hamda o'tmish mufakkirlarimiz hayoti va merosida yetakchilik va boshqaruvning o'rni haqidagi ma'lumotlar keltirilgan.

Аннотация: В статье представлена информация о содержании концепции лидерства, а также о роли лидерства и управления в жизни и наследии наших мыслителей прошлого.

Abstract: This article presents information about the content of the concept of leadership and the role of leadership and management in the lives and legacy of our past thinkers.

Kalit so'zlar: yetakchi, lider, yoshlar, tarbiya, jamiyat, boshqaruv, rahbarlik, davlat, tarix.

Ключевые слова: лидер, молодежь, образование, общество, управление, лидерство, государство, история.

Key words: leader, youth, education, society, management, leadership, state, history.

Mamlakatimizda barkamol avlodni tarbiyalash masalalariga katta e'tibor qaratilib, bu borada yoshlarni ta'lim-tarbiyasi hamda ularni jamiyatimizning turli xil sohalarida faoliyat yuritadigan shijoatli, tashabbuskor, mustaqil fikrlashi va teran dunyoqarashiga ega inson sifatida voyaga yetkuzish masalalari davlat siyosatining ustuvor yo'nallishi darajasiga ko'tarilgan. Ya'ni yosh avlodning ongida yangicha dunyoqarashni, mustaqil tafakkurni hamda axloqiy fazilatlarni yuksak darajada shakllantirish vazifasini zimmasiga olgan pedagoglar tayyorgarligiga alohida e'tibor qaratish lozim.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning "Yana bir muammoni hal etish o'ta muhim hisoblanadi: bu pedagoglar va professor-o'qituvchilar tarkibining professional darajasi, ularning maxsus bilimlaridir. Bu borada ta'lim olish, ma'naviy ma'rifiy kamolot masalalari va haqiqiy